

6. Рибченко Л.С. Сумарна сонячна радіація та альbedo підстильної поверхні в Україні / Л.С. Рибченко, Т.О. Ревера // Наук. праці УкрНДГМІ, 2007. – Вип. 256. – С.99-111.
7. Булава Л.М. Аналіз змін клімату міста Полтави за 1961-2011 роки / Л.М. Булава // Географія на Полтавщині: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. статей регіон. наук. конференції, 5 квіт. 2012 р. – Полтава, 2012. – 134 с.
8. Клімат Полтави // Метеопрогноз: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.meteorogod.ua>
9. Клімат Полтавы / Под ред. В.М. Бабиченко. – Л.: Гидрометеиздат, 1983. – 208 с.
10. Стихійні метеорологічні явища на території України за останнє двадцятиріччя (1986-2005 рр.). – К. Ніка-Центр, 2006. – 312 с.
11. Бudyко М.И. О связи альbedo подстилающей поверхности с изменением климата / М.И. Бudyко, И.М. Байкова, Н.А. Ефимова, Л.А. Строкина // Метеорология и гидрология. – 1998. – № 6. – С. 5-10.

УДК 911 : 371.3

В.М. Салімон

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА ЯК ЗАСОБУ КРАЩОГО ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ІЗ СУГЕСТОПЕДИЧНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ НАВЧАННЯ

У статті розкрито особливості застосування художнього слова як одного із засобів кращого запам'ятовування інформації на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання. Проведено аналіз наукових досліджень щодо використання художніх творів у навчанні, у тому числі на уроках географії. Запропоновано методичну розробку сугестопедичного уроку з використанням художнього слова за темою «План і карта» у загальногеографічному курсі географії.

Ключові слова: методика навчання географії, сугестопедична технологія навчання, нетрадиційні методи навчання географії.

В.Н. Салимон

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО СЛОВА КАК СРЕДСТВА ЛУЧШЕГО ЗАПОМИНАНИЯ ИНФОРМАЦИИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ С СУГЕСТОПЕДИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИЕЙ ОБУЧЕНИЯ

В статье раскрыты особенности использования художественного слова как одного из средств лучшего запоминания информации на уроках географии с сугестопедической технологией обучения. Проведён анализ научных исследований использования художественных произведений в обучении, в том числе на уроках географии. Предложена методическая разработка сугестопедического урока с использованием художественного слова по теме «План и карта» в общегеографическом курсе географии.

Ключевые слова: методика обучения географии, сугестопедическая технология обучения, нетрадиционные методы обучения географии.

V. Salimon

APPLICATION OF ARTISTIC WORD AS A TOOL OF BETTER INFORMATION MEMORISATION AT THE GEOGRAPHY LESSON WITH A SUGGESTOPEDIC EDUCATIONAL TECHNOLOGY

The article reveals application of an artistic word as a tool of better information memorisation at the geography lesson with a suggestopedic educational technology. The analysis of art works application in the learning process, including geography classes have been carried out. Methodical development of the suggestopedic lesson using an artistic word in the chapter «The topographic plan and the map» in the common course of geography have been proposed.

Keywords: methods of the geography teaching, suggestopedic educational technology, unconventional methods of the geography teaching.

Вступ. Сугестопедичне навчання набирає все більше обертів у зв'язку з інтенсифікацією освітнього процесу, оскільки сугестопедія відома як педагогічна концепція про ефективність передачі знань через ненав'язливе втручання у підсвідомість позитивним і радісним способом. Таке навчання дає учням можливість сприймати великий обсяг інформації, поліпшуючи їхній психічний стан. У даних умовах особистість учня знаходиться в ситуації свободи, коли можна обирати інтенсивність запам'ятовування та кількість інформації, яку необхідно запам'ятати. Цей вибір відбувається під впливом різних факторів психічно-фізичного стану, таким чином посилюючи розумову діяльність [4]. Художнє слово (поезія, літературні твори, розповіді, загадки тощо) є одним із засобів сугестопедичної дії на підсвідомість, що має вплив на образну, розумову діяльність учнів, яка, в свою чергу, поліпшує сприйняття та запам'ятовування інформації на уроках географії [5].

Вихідні передумови. Аналіз наукових досліджень вказує на те, що людська пам'ять має свої межі. Треба неабиякої сили, щоб розширити її можливості, і кожного разу це пов'язано з тривогою та невпевненістю в успіху. Професор Г. Лозанов сформулював сім законів сугестопедичної концепції навчання, де сьомий закон «застосування класичного мистецтва й естетики» вказує на можливість інтерпретації через музичні твори, літературні твори, поезію. В результаті цього навчальний процес трансформується у невідому педагогічну реальність, а використання закону ставить акцент на внутрішню свободу [4].

Із учених вплив художнього слова на навчання розглядала Є.А. Флеріна, яка досліджувала вплив літератури на почуття і думки учнів. Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, О.В. Запорожець, С.І. Нікіфорова, Н.С. Карпінська вивчали особливості сприйняття художньої літератури, поезії дитиною молодшого і дошкільного віку та вплив на підсвідомість і навчання учнів [1]. Серед українських учених виділяється С.С. Пальчевський, який розглянув вплив поезії у системі ХЕТвОД у своїх дослідженнях [5]. У середній школі вже використовують художнє слово як засіб навчання вчителі Н.В. Гайворонська, В.В. Скачкова та інші, застосовуючи зокрема не тільки твори відомих авторів, а й власні художні твори [2].

Проте методика використання художнього слова як основного засобу навчання на уроках географії досліджена недостатньо.

Метою даної статті є висвітлення проблеми органічного використання художнього слова у всіх проявах на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання для кращого запам'ятовування інформації. На прикладі теми «План і карта» загальногеографічного курсу географії показана доцільність використання художніх творів, поезії та ін. на уроках географії.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи географію в школі, учні не можуть безпосередньо спостерігати всі об'єкти і явища, більшість із них дається для сприйняття в умовних знаках, символах. Тому є необхідність створювати на уроках додаткові умови та запускати додаткові механізми для кращого сприйняття і запам'ятовування інформації.

Відомо, що сугестопедія — це система навчання, що сприяє створенню в учня внутрішнього відчуття свободи, розвитку самовдосконалення. Вона представлена як сугестопедична технологія навчання [4]. Як вже було зазначено, один із законів, на який спирається професор Г. Лозанов — розробник даної технології, — це закон використання класичного мистецтва та естетики. Використання його на практиці створює настільки гармонійний настрій, що навчальний процес перетворюється у дійсно нові умови пізнання [4].

Географічне мислення пов'язане із формуванням географічних образів. Географічні образи, в свою чергу, тісно пов'язані з художнім, образним, поетичним описом, на основі чого можна викликати інтерес, тим самим сприяючи більш глибокому розумінню об'єктів і явищ, що вивчаються.

Мистецтво географічного опису, якому в давні часи надавалося більшого значення, у наш час використовується недостатньо. Естетика і психологія висвітлюють сприйняття мистецтва як складний творчий процес. Літературні твори звертаються одночасно і до почуттів, і до думок учнів. Сприйняття художніх описів будь-яких об'єктів території чи явищ розглядається як активний вольовий процес, що включає в себе не пасивне сприйняття, а мозкову діяльність; в результаті відбувається ефект особистої присутності, участь в описаних подіях. С.І. Нікіфорова виділяє у розвитку сприйняття через художнє слово три стадії сприйняття: 1) дійсне сприйняття, відтворення образів (робота уяви); 2) поняття ідейного змісту твору (в основі лежить мислення); 3) вплив художнього слова на учня (через почуття і свідомість). Художнє слово можна представити в аспектах художнього образу, художньої творчості, поезії та літератури [1].

Художній образ — різновид образу взагалі, який є результатом освоєння свідомістю людини навколишньої дійсності. Будь-який образ — це зовнішній світ, який потрапляє у фокус свідомості, стає його подразником. Художній образ традиційно визначається по відношенню до двох сфер: реальної дійсності та процесу мислення, а ця категорія, в свою чергу, встановлює специфічний зв'язок мистецтва з життям, свідомістю. Художній образ сприймається людиною інтуїтивно через практику, в результаті чого можна бачити спільність між ідеєю та явищем, метою і засобом, знаком та символом, цілим і частковим, абсолютним та відносним.

Художня творчість включає в себе яву, фантазію, інтуїцію, натхнення, мислення. У даному випадку «творчість» вказує на діяльність людини на

фактах персонального сприйняття оточуючого середовища. Творчість включає два ключові поняття: «катарсис» та «мимесис». Катарсис — фактор, який визначає механізм естетичної взаємодії художнього твору та можливу оцінку. Мимесис — наслідування, що є основою художньої творчості.

Поезія та література допомагають розбудити розум і почуття людини, створити радісний, підвищений настрій. Цей аспект художнього слова допомагає виховати почуття прекрасного, піднесеного, любові, гордості. Лаконічні, чіткі образи природи, описані в художніх творах, загострюють враження й уяву, посилюють мотивацію до навчальної діяльності.

Слід також зазначити, що в разі залучення психологічних засобів викладач повинен знати методи мотивації учнів, створення необхідних умов для підтримання оптимістичної атмосфери в аудиторії та виявлення прихованих можливостей учнів. Використання художніх засобів особливо важливе для сугестопедичного навчання на всіх стадіях його організації, оскільки їм притаманні як психотерапевтичний, так і педагогічний ефекти.

За даними психологічних досліджень, поєднання класичних видів мистецтва сприяє зосередженому настрою людини, що забезпечує внутрішню гармонізацію всіх видів її активності та підвищує їх продуктивність [1]. Важливим є те, що на уроках шкільної географії учні, як правило, можуть тільки уявляти об'єкти і явища, що вивчаються, тому на перший план виходить включення додаткових механізмів, які впливають на формування географічних образів. А географічні образи мають тісний зв'язок з художнім описом, що викликає зацікавлення і тим самим сприяє більш глибокому розумінню об'єктів і явищ, які вивчаються [3].

На сугестопедичному уроці, порівняно з традиційним, учитель не примушує учнів уважно слухати, намагатися запам'ятати, а також формувати стійке почуття страху щось забути. Тому на уроках із сугестопедичним впливом і використанням художнього слова учні слухають за бажанням, а не примусово. На таких уроках можна використовувати як допоміжний матеріал фрейми-образи, де об'єкти, які вивчаються, подаються у вигляді фреймів, де до окремого образу (складової фрейму) надаються малюнок, фото, художній опис, твір, вірш, загадка і т. ін. [8].

Нами було розглянуто використання художнього слова та вплив його на навчальний процес на прикладі теми «План і карта» курсу загальної географії.

Найважливішим моментом завжди є підготовчий етап до проведення сугестопедичного уроку. Він включає в себе: 1) підготовку кабінету (створення сугестопедичних умов); 2) підбір музичного фону до всіх етапів уроку для підвищення сугестопедичного впливу; 3) підготовку робочих місць учнів.

Підготовка кабінету включає облаштування до уроку із сугестопедичним впливом. Використовуємо весь кабінет, розбиваємо його на сектори, де кожний сектор - це основні поняття з навчальної теми.

Можна використовувати кольори, де кожний із представлених секторів має свій колір та своє нове поняття, яке буде вивчатися упродовж всієї загальної теми. До кожного з понять обов'язково фото (малюнок) і будь-яке художнє слово, що характеризує це поняття.

У нашому випадку тема «План і карта» включає такі поняття, як «глобус», «карта», «план», «масштаб» та ін. Презентація кожного поняття краще буде сприйматися у формі фрейму, що дасть змогу показати всі аспекти об'єктів, які вивчаються. Наприклад, поняття «план» включає питання: види планів, чим вони відрізняються від карт, як будуються і де використовуються; усе це підкріплюється художніми описами, віршами, загадками, які впродовж уроку можуть додаватися самими учнями [8]. Підбирається музичний фон - класичні твори для підвищення сугестопедичного впливу.

Підготовка робочих місць включає в себе виготовлення карток, складових фрейму, де кожний з учнів може додати свій опис до понять, що вивчаються. Можна також застосовувати випереджальне завдання, результатом якого буде підбір художніх творів до навчальної теми, малюнки, фото.

У процесі вивчення на кожному парту буде викладатися фрейм з основними поняттями та їх описом, що дасть можливість краще запам'ятовувати і відтворювати інформацію, використовуючи асоціативний ряд. На кожному наступному уроці будуть додаватися художні твори до визначень, понять, явищ та об'єктів, на основі чого складаються уявлення і розуміння того, що вивчається.

За даною темою були підібрані такі поетичні твори до понять «компас», «карта», «орієнтування» [2]:

1. «По стране в поход идём, друга мы с собой берём. Он не даст нам заблудиться, от маршрута отклониться. Нам покажет верный друг путь на север, путь на юг».

2. «Качается стрелка туда и сюда, укажет нам север и юг без труда».

3. «В пути, в неведомом краю наш компас - верный друг. Одной заглавной буквой «Ю» на нём отмечен юг. А стрелка лёгкая — магнит — на север кончиком глядит. Довольно север мне найти, и я в короткий срок определит могу в пути, где запад, юг, восток».

Важливі також художні твори Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан», Л. Буссенара «Викрадачі діамантів», А. Гайдара «Дим у лісі», де дані поняття відтворюються у життєвих ситуаціях героїв, що підкреслює значущість навчального матеріалу. Таким самим чином підбираємо до географічних понять художні описи, твори, поетичні рядки, загадки та інше. У результаті кожний учень вибирає свій асоціативний ряд до навчальних понять, тому все буде для нього зрозумілим. Потім учні зможуть з легкістю відтворити отримані знання.

Перевіркою з вивченої теми може слугувати використання твору О. Волкова «Чарівник

Смарагдового міста», де казкові герої йдуть описаним автором маршрутом, який можна відтворити у вигляді топографічного диктанту, використовуючи отримані знання.

Домашнє завдання включає в себе творчий підхід: учні на свій розсуд можуть поповнювати існуючі фрейми, підбираючи художнє слово, фото, малюнки до наступної теми або до вже вивченого матеріалу.

Висновки. Використання художнього слова як засобу кращого запам'ятовування інформації особливо важливе для сугестопедичного навчання на

всіх стадіях його організації, оскільки йому притаманний як психотерапевтичний, так і педагогічний ефект. Географічні образи, якщо вони пов'язані з художнім, яскравим описом, викликають пізнавальний інтерес і тим самим сприяють більш глибокому розумінню вивчених об'єктів та явищ.

Завдання подальших досліджень полягає у доведенні ефективності використання сугестопедичних методів при викладанні географії в школі.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
професор О.О. Жемеров**

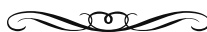
Література:

1. Алексеева М.М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособ. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / М.М. Алексеева, Б.И. Яшина. – М.: Изд. Центр «Академия», 2000. – 400 с.
2. Гайворонська Н.В. Художнє слово на уроках – запорука успіху вивчення географії / Н.В. Гайворонська // Географія. – 2005. – № 13-14. – С. 34-36.
3. Камаева В.А. Использование художественной литературы на уроках географии в VII классе / В.А. Камаева // География в школе. – 1996. – № 6. – С. 17-18.
4. Лозанов Г. Кратка характеристика сугестопедичного направление в педагогиката. Сугестопедията – експериментами метод на сугестологията / Г. Лозанов // Сугестология. – София: Наука и искусство, 1971. – С. 266-361.
5. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології / С.С. Пальчевський. – К.: Кондор, 2005. – 352 с.
6. Пальчевський С.С. Сугестопедична технологія на уроках географії / С.С. Пальчевський // Географія та основи економіки в школі. – 2006. - № 4. – С. 43-47.
7. Росеев В.Ф. Стихи на уроках географии / В.Ф. Росеев // География в школе. – 1996. – № 6. – С. 47-48.
8. Салімон В.М. Застосування фреймів при викладанні географії з використанням сугестопедичної технології навчання / В.М. Салімон // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – Вип.13. – С. 86-89.
9. Салімон В.М. Новітні методи викладання географії на основі ультрапедагогічної концепції навчання / В.М. Салімон // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – К: Ін-т передових технологій, 2009. – Вип. 9. – С. 211-217.

УДК 37.016 : 91

Н.В. Свір

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ДЕРЖАВНА ПІДСУМКОВА АТЕСТАЦІЯ З ГЕОГРАФІЇ ЯК ПІДГОТОВКА АБІТУРІЄНТІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Стаття присвячена впровадженню державної підсумкової атестації (ДПА) та зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з географії. Актуальність цього питання впливає з вимог модернізації навчального процесу на основі європейських стандартів якості освіти. Розглядається необхідність ознайомлення учителів географії та учнів із загальними принципами тестування, особливостями його застосування як під час ДПА і ЗНО, так і у навчальному процесі.

Ключові слова: географія, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання, тест, якість освіти, навчальні досягнення.